

*Корчинська О.О.,
аспірант кафедри бухгалтерського обліку й аудиту,
Львівський національний аграрний університет*

ОЦІНКА СТАНУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проведено аналіз стану підприємства в сфері сільського зеленого туризму в Україні. Визначено тенденції розвитку та динаміку садиб за регіонами України протягом 2012–2014 рр. У результаті дослідження визначено проблеми та перспективи подальшого функціонування агроосель в Україні.

Ключові слова: туризм, сільський зелений туризм, садиба, безробіття, державне регулювання.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки сфера послуг набуває надзвичайно важливого та пріоритетного значення. Держава, використовуючи усі повноваження та важелі впливу, повинна забезпечити відповідні умови розвитку туристичної індустрії, у тому числі сільського зеленого туризму. Це забезпечується шляхом вибору видів діяльності, організаційно-правових форм господарювання, кола споживачів та ринків збуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні сільський зелений туризм як один із напрямів туризму набирає все більшого розвитку [1]. Така тенденція підтверджується також і тим, що все частіше сільський зелений туризм стає об'єктом наукових досліджень та обговорень на конференціях, наукових форумах. З новітніми досягненнями у сфері сільського зеленого туризму знайомить журнал «Туризм сільський зелений». З 2003 року Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні щорічно проводиться всеукраїнська виставка-ярмарок сільського туризму «Українське село запрошує», на якій можна побачити рівень розвитку агротуристичних послуг в Україні, Польщі та інших країнах. Разом з тим сільський зелений туризм є предметом досліджень багатьох науковців, зокрема О.О. Колесник, А.О. Галич, І.В. Шевченко, Б.Б. Куліковський, Н.В. Кудла, Ю.В. Борисенко та інші. Кожен із авторів розглядав сільський зелений туризм зі своєї точки зору та розкривав різні аспекти діяльності садиб.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Україна має чудові можливості для розвитку сільського туризму – в усіх її регіонах є пам'ятки історії та культури світового рівня, унікальні природні заповідники. До того ж близько двох третин сільського населення в нас безробітні або частково зайняті. За даними опитувань, понад мільйон із них могли б запропонувати туристам свої помешкання. Однак офіційно зареєстровано лише близько трьох тисяч селянських садиб, які надають такі послуги. Та і розташовані вони по Україні нерівномірно [2].

Визначення динаміки кількості садиб в Україні загалом та у розрізі областей нашої держави потребує уточнення, оскільки не існує достовірних джерел інформації про реальний стан підприємництва в сфері сільського зеленого туризму.

Мета статті. Розвиток сільського зеленого туризму в Україні перебуває на стадії становлення, що зумовлює необхідність дослідження стану та перспектив розвитку підприємництва у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Підприємництво у сфері сільського зеленого туризму в Україні, з нашої точки зору, є

швидше потребою, ніж можливістю. Це зумовлено занепадом сіл, урбанізацією, зростанням рівня безробіття, у тому числі серед сільського населення, зниженням рівня добробуту населення тощо. Тобто за рахунок становлення та розвитку туристичного підприємництва на селі, можна покращити матеріально-фінансове становище родин селян-господарів, які є власниками агроосель.

Варто відзначити та виділити, що окрему роль в функціонуванні та розвитку сільського зеленого туризму в Україні відіграє Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Так, правління цієї громадської організації затверджено програму Добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба». Зроблено це, як зазначено у Положенні, з метою розвитку форм посилення у сільських садибах, підвищення якості комплексного обслуговування туристів, надаваних послуг розміщення та сприяння розвитку сільських територій в Україні [3].

Добровільна категоризація у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» має чотири категорії. Які позначаються відповідним знаком (рис. 1).

Рис. 1. Знак Української гостинної садиби

Джерело: [3]

Як видно з рисунка, знак «Українська гостинна садиба» складається з словосполучень двома мовами, зокрема української – українська гостинна садиба та англійською – ukrainian guest house, та зображення української хатинки. Під хатинкою розміщені квітки мальви – від однієї до трьох. Кількість квіток визначають категорію садиби:

- Базова категорія – позначається без квітки;
- Перша – однією квіткою ☼;
- Друга – двома квітками ☼☼;
- Третя – трьома квітками ☼☼☼[3].

Такий знак дає можливість сільському господарю повідомляти про відповідну якість житлових умов та рівень послуг, встановити плату тощо. Цей знак надається Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму та може використовуватися як інструмент маркетингу. Надається такий знак на термін три роки, що підтверджується відповідним сертифікатом.

Категоризація садіб є добровільною та здійснюється на підставі заяви власника агрооселі, до якої ще додаються відповідні документи

Присвоєння певної категорії для суб'єктів підприємництва в сфері сільського зеленого туризму в Україні, на жаль, поки не становить жодної інформаційної чи рекламної цінності. Це зумовлено тим, що така категоризація є добровільною, не закріпленою в законодавчому порядку нормою ведення підприємництва, як і сама підприємницька діяльність в сфері сільського зеленого туризму. Тобто, з одного боку, власники агроосель не зацікавлені в проведенні такої категоризації, а з іншого боку, відвідувачам садиби «кількість квітів» на її фасаді не створює жодних мотивів для зупинки саме у цій садибі.

Попри добровільну категоризацію садіб, в Україні існує

Державна служба статистики, яка проводить збір та аналіз інформації, в тому числі про підприємництво у сфері сільського зеленого туризму.

За даними Державної служби статистики України, за період 2012–2014 рр. спостерігається зростання туристичних потоків та обсягів діяльності туристичного підприємництва, у тому числі і в сільській місцевості.

Характерним показником при дослідженні стану підприємництва у сфері сільського зеленого туризму є кількість агроосель чи агросадіб. Офіційні дані про діяльність агроосель в Україні з'явилися у 2012 р. запровадженням статистичної форми звітності (див. табл. 1).

Наведені статистичні дані узагальнюють інформацію про наявні агросадиби, які функціонують у різних регіонах та

Таблиця 1

Сільський зелений туризм за регіонами України у 2012 р.

Регіон (область)	Кількість садіб, одиниць	Середня місткість садіб, місць	Кількість розміщених, осіб	Площа садіб, кв. м	
				усього	у т.ч. житлова
Україна	230	11	50724	49425,3	20787,1
АР Крим	1	20	300	110,0	72,0
Вінницька	1	8	40	10250,0	85,0
Волинська	2	15	2524	1052,0	213,0
Закарпатська	4	10	269	767,3	387,3
Запорізька	1	6	15	60,0	27,0
Івано-Франківська	158	10	21591	23624,6	13235,7
Львівська	31	13	17019	8362,0	4003,8
Одеська	1	36	213	360,0	144,0
Тернопільська	6	13	2010	1133,4	495,3
Хмельницька	2	14	2154	629,0	193,0
Черкаська	6	9	322	675,0	524,0
Чернівецька	17	13	4267	2402,0	1407,0

Джерело: [4, с. 50]

Таблиця 2

Сільський зелений туризм за регіонами України у 2013 р.

Регіон (область)	Кількість садіб, одиниць	Середня місткість садіб, місць	Кількість розміщених, осіб	Площа садіб, кв. м	
				усього	у т.ч. житлова
Україна	285	12,6	49948	65926,2	29987,7
АР Крим	1	4	16	126,8	95,6
Вінницька	1	12	30	80,0	48,0
Волинська	2	15	2751	1052,0	213,0
Дніпропетровська	1	12	50	386,9	65,6
Закарпатська	8	19,1	1628	2200,8	1234,7
Запорізька	1	6	8	60,0	27,0
Івано-Франківська	184	10,6	22935	27259,6	16083,4
Кіровоградська	2	7	712	13200,0	133,7
Львівська	36	13,5	8316	9838,6	5234,3
Одеська	7	13,1	1566	1090,0	469,0
Полтавська	3	9,7	172	428,0	310,0
Тернопільська	4	18,3	1755	507,4	371,3
Харківська	2	59	378	2528,4	2162,0
Херсонська	1	65	200	450,0	380,0
Хмельницька	6	20,8	4302	1716,0	870,0
Черкаська	9	6,9	289	900,0	551,0
Чернівецька	16	21,9	4720	3936,6	1659,0
Чернігівська	1	10	120	225,0	80,0

Джерело: [5, с. 50]

областях України. Варто звернути увагу на те, що усі суб'єкти підприємництва в межах сільського зеленого туризму провадять діяльність у формі фізичних осіб – підприємців.

Загалом, протягом 2012 р. за всіх рівних умов (тобто при 100% завантаженні кожної садиби протягом року) наявна кількість садиб в Україні могла прийняти близько 923450 осіб, проте така ситуація є ідеальною та недосяжною в реальних умовах господарювання.

Найбільша кількість агроосель зосереджена у Карпатському регіоні України, зокрема 68,7% садиб від загальної кількості знаходяться в Івано-Франківській області, 13,5% садиб розташовані в Львівській області, а 7,4% фізичних осіб – підприємців, які надають послуги сільського зеленого туризму зареєстровані в Чернігівській області. Зведену інформацію про розподіл кількості агроосель в регіонах України наведено на рисунку 2.

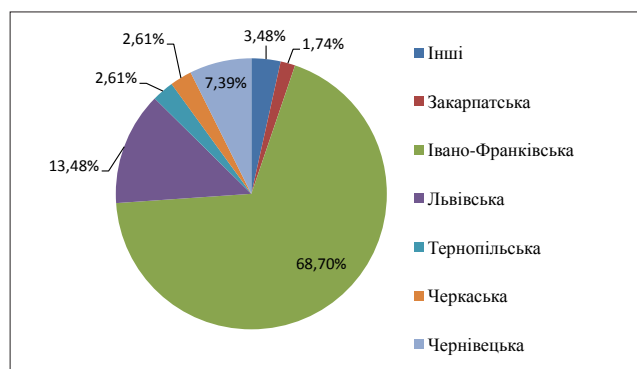

Рис. 2. Частка садиб за регіонами України у 2012 р. Складено автором на основі [4, с. 50]

Розміщення агросадиб на території України є нерівномірним, що зумовлено природно-кліматичними умовами, наявністю історико-культурних об'єктів та збереженням національних самобутніх традицій.

Протягом наступних двох років сільський зелений туризм як вид підприємницької діяльності (на основі офіційних даних) розвивається нерівномірно і в цілому по Україні, і в розрізі областей.

Так, 2013 р. визначається піднесенням та розвитком сільського зеленого туризму, а в 2014 р. спостерігаємо зниження обсягів діяльності та розвитку підприємництва в сфері сільського зеленого туризму. Результати підприємницької діяльності сільського зеленого туризму в Україні за 2013 р. наведено у таблиці 2.

2013 р. порівняно з 2012 р. виявився більш сприятливим та результативним для осіб, які займаються підприємницькою діяльністю у сфері сільського зеленого туризму в Україні. Першочергово варто звернути увагу на те, що збільшилася кількість садиб на 23,9% з урахуванням показників попереднього року. Інформація про сільський зелений туризм в розрізі областей України свідчить про функціонування агроосель практично в усіх областях та регіонах нашої держави, хоча з переважанням та високою концентрацією на території Західної України.

Статистичні дані про сільський зелений туризм та обсяги туристів, які скористалися послугами садиб у 2013 р. підтверджують думку про те, що осередки функціонування та розвитку такого виду підприємницької діяльності перш за все залежить від природних умов. Так, 2 садиби Волинської області надали послуги 2751 туристові, а 9 садиб Черкаської області відвідали лише 289 туристів. Це пояснюється та підтверджується тим фактом, що на території волинської області розташовані Шацькі озера, які є основним осередком для літнього відпочинку, що у свою чергу сприяє розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму.

У 2014 р. ситуація щодо підприємництва у сфері сільського зеленого туризму дещо змінилася, про що свідчать зведені дані про фактичний стан цього виду діяльності (див. табл. 3).

Результати дослідження показали, що кількість фізичних осіб – підприємців, які здійснюють підприємницьку діяльність в сфері сільського зеленого туризму, в Україні у 2014 р. порівняно з 2013 р. загалом зменшилась на 52 садиби і становить 233. При цьому в розрізі окремих регіонів спостерігаємо досить неоднозначну ситуацію. Так, при дослідженні сільського зеленого туризму як підприємницької діяльності в Україні у 2014 році не враховувались показники діяльності суб'єктів господарювання, які розташовані на території анексованого Криму.

Порівняно з 2013 р. агрооселі у певних областях, зокрема: Запорізькій, Одеській, Харківській та Херсонській припинили

Таблиця 3

Сільський зелений туризм за регіонами України у 2014 р.

Регіон (область)	Кількість садиб, одиниць	Середня місткість садиб, місць	Кількість розміщених, осіб	Площа садиб, кв. м	
				усього	у т.ч. житлова
Україна	233	13,5	39311	71208,4	23556,7
Вінницька	1	12,0	40	80,0	48,0
Волинська	2	15,0	3097	1052,1	213,1
Дніпропетровська	1	9,0	48	126,4	76,0
Закарпатська	7	20,6	1356	11141,0	1186,0
Івано-Франківська	163	12,7	16903	25076,9	14761,9
Кіровоградська	2	7,0	1151	13200,0	134,2
Львівська	23	13,9	5227	6678,4	3364,8
Миколаївська	1	15,0	19	300,0	100,0
Полтавська	3	9,7	477	428,0	310,0
Тернопільська	3	21,3	1804	399,9	286,6
Хмельницька	5	23,8	2728	1653,0	820,0
Черкаська	5	6,6	281	531,5	292,5
Чернівецька	15	16,8	5207	2816,2	1552,7
Чернігівська	2	18,5	973	7725,0	410,9

Джерело: [6, с. 50]

свою діяльність (разом – 6 садиб), тобто ці області зникли з карти сільського зеленого туризму в Україні. Тенденцію до зменшення агроосель спостерігаємо також в Івано-Франківській, Львівській, Закарпатській та Чернівецькій областях. На основі цього ми можемо стверджувати про зміну географічного розташування підприємництва сільського зеленого туризму з переважанням його у регіонах з особливими природно-кліматичними умовами або з наявними об'єктами історико-культурної спадщини.

Якщо ж оцінювати кількість туристів, які скористалися послугами сільського зеленого туризму в 2014 р. у розрізі областей України, то беззаперечним лідером залишається Івано-Франківська область. При цьому зі значно більшим відривом, ніж у 2013р. (у 2013 р. – 22935 особа, 8316 осіб та у 2014 р. – 16903 особи та 5227 осіб відповідно в Івано-Франківській області та у Львівській області), друге місце по кількості відпочиваючих туристів посідає Львівська область, зразу ж нею розташовується Чернівецька область (5207 осіб у 2014 р.) (див. рис. 3).

Зміна економічної, політичної та соціальної ситуації в державі, зокрема її загострення, спричинили негативні зміни в усіх сферах суспільного життя, у тому числі і в підприємницькій діяльності у сфері сільського зеленого туризму.

Це, зокрема, призвело, з одного боку, до скорочення кількості садіб, які надавали послуги сільського зеленого туризму, а з іншого боку – до одночасного скорочення кількості осіб, які відпочивали в агрооселях.

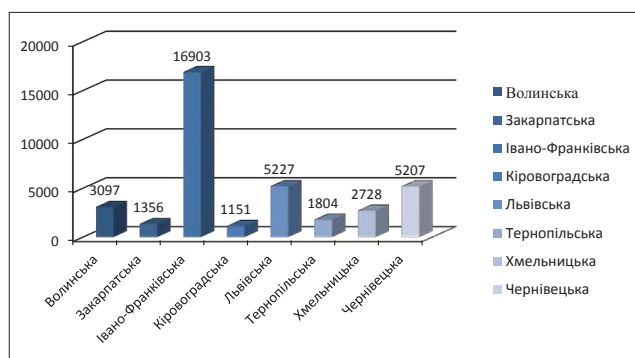

Рис. 3. Кількість розміщених осіб в садибах за регіонами України у 2014 р.

Складено автором на основі [6, с. 50]

Динаміка кількості садіб та кількості туристів, які в них відпочивали за період 2012–2014 рр., зображено на рисунку 4.

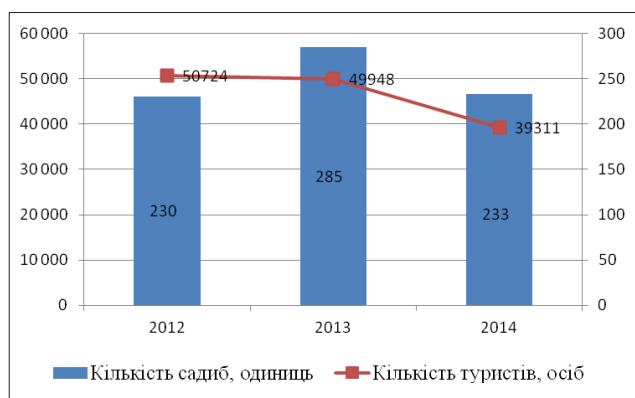

Рис. 4. Динаміка кількості садіб в Україні та кількості туристів, що їх відвідали, у період 2012–2014 рр.

Розраховано автором на основі [4; 5; 6]

Проаналізувавши стан підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в Україні, варто зазначити, що пік розвитку спостерігався у 2013 р., а вже у 2014 р. кількість садіб, які надають послуги сільського зеленого туризму, та кількість туристів, які скористалися цими послугами, скоротилися.

Разом з тим кількість туристів, які скористалися послугами садіб, постійно зменшується, що є досить негативним явищем. Можемо пояснити це тим, що більшість агроосель занижує фактичну кількість відвідувачів з одночасним заниженням доходів, отриманих від надання послуг сільського зеленого туризму. Це спричинено, з нашої точки зору, обмеженнями в обсягах доходів для фізичних осіб – підприємців, які передбачені податковим законодавством, та у 2014 р. для фізичних осіб – підприємців платників єдиного податку II групи становили 1 млн грн.

Такий результат, з нашої точки зору, зумовлений насамперед нестабільною фінансово-економічною та політичною ситуацією в державі. Зрозуміло, що така ситуація носить тимчасовий та нестабільний характер і найменш позитивні зрушення в економічному, політичному та соціальному середовищі призведе до кардинальних змін та зростання обсягів діяльності суб'єктів підприємництва у сфері сільського зеленого туризму.

Варто також наголосити на тому, що сільський зелений туризм як вид підприємницької діяльності безпосередньо пов'язаний та впливає на багатофункціональний розвиток сільського господарства і сільських територій. Це у свою чергу є стимулом до створення поза сільськогосподарських місць праці в селі і охорони навколишнього середовища, що на даний момент є пріоритетними напрямками політики багатьох європейських держав, оскільки тільки так можна забезпечити врівноважений розвиток.

У свою чергу, з точки зору Т.В. Гоголь, багатофункціональність сільського господарства призводить до багатофункціональності села, оскільки у високорозвинутих країнах (з промисловою моделлю розвитку сільського господарства) обмеження надмірної концентрації сільського господарства сприятиме поверненню міських жителів на сільські території, і одночасно стимулюватиме потреби розбудови соціальної інфраструктури та послуг. Натомість у країнах із нижчим рівнем економічного розвитку і слабшим сільським господарством ці самі дії сприятимуть розвитку сільськогосподарського сектора за допомогою створення для селян можливості додаткових заробітків, відповідно, і тим самим відмови від еміграції. Позасільськогосподарська функція села, до якої відносимо і послуги сільського зеленого туризму, на сьогодні є умовою його соціального розвитку. На користь такої форми розвитку свідчать перш за все екологічні, тобто необхідність правильного управління засобами землі, води і повітря та гарантія безпеки виробництва продовольства і продовольчої безпеки [7, с. 1].

Варто зазначити, що «сільський зелений туризм» розглядається неоднозначно, тому селяни працюють не реєструючи ані своєї справи, ані своїх гостей.

Для того щоб сільський зелений туризм в Україні набув поширення і став вагомим економічним внеском для родини кожного сільського господаря, необхідна тісна співпраця органів місцевого самоврядування, громадських організацій і сільських господарів. Для цього в Україні необхідно створити сприятливе для сільського населення, прозоре та дієве нормативно-правове поле, а також механізми контролю за виконанням чинних законів.

Висновки і пропозиції. Україні варто переймати досвід європейських країн, де важливого значення та державну підтримку мають програми залучення сільських громад до зеленого туризму. За підрахунками експертів Європейського банку

реконструкції та розвитку, облаштування в місті вихідця з сільської місцевості у 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя і роботи в селі. Також підраховано, що дохід, отриманий від одного ліжко-місця, еквівалентний річному доходу фермера від однієї корови.

Таким чином, сільський зелений туризм якраз є можливістю втримати наявні трудові ресурси, які ще проживають у селі, та повернути мігрантів до своїх домівок. Це сприятиме підвищенню рівня добробуту населення, розвитку інфраструктури українського села та підвищенню його іміджу.

Література:

1. Фарйон О.О. Функціонування сільського зеленого туризму в Україні в умовах ринкової економіки / О.О. Фарйон // Інноваційна економіка: всеукраїнський фаховий науково-виробничий журнал / [за ред. А.М. Стельмашук]. – м. Тернопіль : Тернопільська державна с/г дослідна станція ІКСГП НААН, 2013. – № 8(46). – С. 183-185.
2. Литвиненко Н.У. Село на відпочинок / Н.У. Литвиненко / Сільські вісті. – 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.silskivisti.kiev.ua.
3. Програма добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба»: правління ГО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні», протокол № 46 від 6 травня 2008 р.
4. Туристична діяльність в Україні у 2012 році : Статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 272 с.
5. Туристична діяльність в Україні у 2013 році : Статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 272 с.
6. Колективні засоби розміщення в Україні у 2014 році : Статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 200 с.
7. Гоголь Т.В. Багатофункціональний розвиток сільських територій – стратегічна мета державної регіональної політики / Т.В. Гоголь // Державне управління: теорія і практика. – 2011. – № 1. – С. 1-10.

Корчинська А.О. Оценка состояния предпринимательства в сфере сельского зеленого туризма

Аннотация. В статье проведен анализ состояния предпринимательства в сфере сельского зеленого туризма в Украине. Определены тенденции развития и динамику усадеб по регионам Украины в течение 2012–2014 гг. В результате исследования определены проблемы и перспективы дальнейшего функционирования агроусадьб в Украине.

Ключевые слова: туризм, сільський зелений туризм, усадьба, безработица, государственное регулирование.

Korchynska O.O. An estimation of the entrepreneurship in the sphere of rural green tourism in Ukraine

Summary. The article analyzes the state of entrepreneurship in the rural green tourism in Ukraine. The trends and dynamics of households by region of Ukraine during the years 2012–2014. The study identified the problems and prospects of further operation homesteads in Ukraine.

Keywords: tourism, rural green tourism, farmstead, unemployment, government regulation.